

*До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, пл. Солом'янська, 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Давиденка Валерія Степановича на дисертацію Шурашкевича Василя
Миколайовича «Розслідування умисного пошкодження об'єктів
електроенергетики», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки пошкодження об'єктів електроенергетики, крім значних матеріальних збитків, створюють серйозну загрозу безпечній життєдіяльності громадян та роботі великої кількості підприємств та організацій. Так, за офіційними статистичними даними, кількість кримінальних правопорушень у галузі постачання електроенергії, облікованих у 2018 р., становить 1,4 тис. зі збитками понад 12,5 млн грн. При цьому, починаючи з 2013 р. зареєстровано 1,6 тис. фактів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194–1 КК України). Водночас, як наголошує дисертант, практика розслідування таких злочинів часто характеризується значними ускладненнями, що полягають, зокрема, у необхідності використання спеціальних знань у галузі електроенергетики та налагодження ефективної взаємодії з представниками енергопідприємств. Крім того, для початкового етапу розслідування зазначеної категорії злочинів характерною є нестача криміналістично значущої інформації, яка викликана низкою чинників. По-перше, переважна локалізація об'єктів електроенергетики поза межами населених пунктів зумовлює часто цілковиту неочевидність таких злочинів, а між вчиненням злочину та його виявленням відповідальними особами

ВАСД НАВС	
Вх. № <u>1684</u>	20 <u>19</u> р.
кількість аркушів: <u>04</u>	
осн. док. <u>11</u>	додаток <u>—</u>

енергопідприємств часто проходить значний проміжок часу. По-друге, знищення слідової картини злочину відбувається під впливом атмосферних явищ, зважаючи на те, що такі об'єкти зазвичай розміщуються на відкритому просторі.

З огляду на те, що завданням дисертаційного дослідження В. М. Шурашкевича є вирішення вищезазначених та інших проблем розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, а також зважаючи на відсутність комплексних монографічних праць із досліджуваної проблематики у вітчизняній криміналістичній науці, рецензована робота є, безумовно, своєчасною та важливою для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації В. М. Шурашкевича забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних методів і прийомів наукового пізнання; вдалою і аргументованою логікою викладення матеріалу; широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем джерельної бази.

Для досягнення поставлених у роботі завдань автором вдало були застосовані як загальнонаукові (діалектико-матеріалістичний, опису, порівняння, класифікації), так і спеціальні методи (історико-правовий, порівняльно-правовий, догматичний, типологічний, формально-логічний, системно-аналітичний, а також соціологічні та статистичні методи.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі достатньою емпіричною базою, що включає узагальнені матеріали вивчення 93 кримінальних проваджень про злочини, що передбачені ст. 194-1 КК України, 172 відповідні обвинувальні вироки судів та 56 висновків експертів (експертизи матеріалів, речовин та виробів, трасологічна та електротехнічна експертизи), а також 58 відповідних актів розслідувань технологічних порушень роботи об'єктів електроенергетики за період 2014–2018 рр.; зведені дані анкетування 138 слідчих Національної поліції (Київська,

Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська області та м. Київ) і 37 судових експертів ДНДЕКЦ МВС України, а також Вінницького, Дніпропетровського та Київського НДЕКЦ МВС України; систематизована статистична звітність про стан злочинності та результати роботи правоохоронних органів за 2014–2018 рр.; аналітичні матеріали та інформаційні довідки МВС, Національної поліції, Генеральної прокуратури, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної служби статистики, Державної інспекції енергетичного нагляду (звіти електропередавальних організацій щодо розкрадання об'єктів розподільчих електричних мереж, пошкоджених кабельних ліній електропередачі, оцінки технічного стану об'єктів розподільчих електричних мереж тощо), а також власний практичний досвід роботи в органах прокуратури Київської області упродовж 2009–2019 рр.

Крім того, проведене дослідження ґрунтується на проведенні аналізу достатньої кількості законодавчих та наукових джерел (282 найменування на 28 сторінках).

В цілому дисертаційне дослідження В. М. Шурашкевича відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків, що підтверджено належними інформаційними даними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці монографічним дослідженням теоретичних та практичних питань, які визначають методологічні засади розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики. У дослідженні сформульовано та обґрунтовано низку висновків і пропозицій, що мають значення як для криміналістичної науки, так і практичної діяльності органів досудового розслідування. Зокрема, *вперше*:

– сформульовано наукові основи методики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, що містить практичні

рекомендації стосовно організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань;

– розкрито зміст та запропоновано криміналістичну класифікацію способів учинення умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики за об'єктом злочинного посягання (конструктивні елементи опор ліній електропередачі, електрокабель, трансформаторне мастило, обладнання трансформаторних підстанцій), можливістю доступу до таких об'єктів (пов'язані з необхідністю подолання перешкод; відносно об'єктів, які функціонують в умовах вільного доступу), ступенем загальної небезпечності (загальнонебезпечні та не пов'язані з загальнонебезпечними явищами та процесами);

– систематизовано документальні джерела криміналістично значущої інформації, що містять відомості про належність об'єкта електроенергетики певному енергообслуговуючому підприємству, засвідчують стан відповідного об'єкта електроенергетики до і після вчинення злочину, підтверджують факт проведення ремонтних робіт та відключень на ділянках обслуговування, встановлюють причинний зв'язок між його злочинним пошкодженням та негативними наслідками, визначають вид і розмір матеріальних збитків, містять інформацію про працівників енергопідприємств.

Низку суттєвих положень було удосконалено, зокрема: підходи до формування криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики; перелік деталізованих обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування таких злочинів; положення ситуативного підходу шляхом виокремлення типових слідчих ситуацій за різними критеріями та відповідні алгоритми (програми) дій слідчого у таких ситуаціях.

Дістали подальший розвиток: організаційні й тактичні підходи щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики; наукове обґрунтування

використання слідчим спеціальних знань для збирання доказів під час розслідування означеної категорії злочинів; теоретичні та методологічні положення, що стосуються аналізу злочинної діяльності, пов'язаної із умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики та особливостей розслідування таких злочинів у різні періоди.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні результати та висновки проведеного дослідження відображено у 19 наукових публікаціях, з яких 7 наукових статей опубліковано у фахових виданнях, у тому числі одна – в міжнародному науковому виданні, у десяти тезах виступів на науково-практичних конференціях та у двох методичних рекомендаціях. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовано на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені в діяльність слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України, а також у навчальний процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ.

Привертає увагу аргументованість та логічна послідовність викладу основних теоретичних положень дисертаційного дослідження. Структурна побудова рецензованої роботи дозволила оптимально висвітлити позначену проблематику.

За структурою робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування на 28 сторінках) і 11 додатків на 28 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 246 сторінок, з них обсяг основного тексту – 190 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; конкретизовано

шляхи та форми їх упровадження й апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень дослідження, а також структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» складається з трьох підрозділів і містить комплексний теоретичний та правовий аналіз досліджуваних порушень, формуючи підґрунтя для розроблення криміналістичної методики їх розслідування.

В межах розділу проаналізовано генезис і стан наукового розроблення проблем розслідування означених злочинів та зроблено важливий висновок про те, що відсутність окремого фундаментального дослідження відповідної тематики спричинило наявність прогалин у методико-криміналістичному забезпеченні їх розслідування (с. 37).

У цій частині роботи автором визначені елементи криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (предмет злочинного посягання; обстановка вчинення злочину; типова особа злочинця; спосіб вчинення злочину, що зумовлює виникнення відповідної слідової картини), а також виявлений взаємозв'язок між ними (с. 41).

За результатами аналізу практики розслідування означених злочинів здобувачем була здійснена досить вдала спроба систематизації найбільш типових способів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики за об'єктом посягання (пошкодження електроопор шляхом демонтажу металевих кутників, степ-болтів, хомутів вантових тросів, розтяжок, заземлення) (с. 60); за можливістю вільного доступу до таких об'єктів (с. 62); за ступенем загальної небезпечності (с. 65).

У другому розділі роботи «Початковий етап розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» в межах трьох підрозділів з'ясовується специфіка обставин, що підлягають доказуванню, висвітлюються типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та особливості використання спеціальних знань.

Автор аргументує, що на початковому етапі розслідування крім обставин, зазначених у КПК України (ч. 1. ст. 91), на початковому етапі розслідування необхідно встановити точну геолокацію та належність пошкодженого об'єкта електроенергетики певному енергопідприємству; з'ясувати функціонально-технічні характеристики об'єкта електроенергетики напередодні вчинення злочину для встановлення причинного зв'язку між діями злочинця та шкідливими наслідками, що можуть виникати внаслідок інших чинників; встановити вид і розмір завданих збитків із залученням до кримінального провадження представника відповідної юридичної особи.

Важливе практичне значення мають запропоновані автором систематизація документальних джерел інформації, що надаються потерпілою стороною (енергопідприємством) та містять відомості про стан пошкодженого об'єкта електроенергетики до і після вчинення злочину, підтверджують факт проведення ремонтних робіт та відключень на ділянках обслуговування, встановлюють причинний зв'язок між його злочинним пошкодженням та негативними наслідками, визначають вид і розмір матеріальних збитків, містять інформацію про працівників енергопідприємств (с. 84-86), а також визначення та класифікація типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування означених порушень за різними критеріями (обсягом та повнотою інформації про подію злочину, визначеністю даних про особу злочинця; характером джерела інформації про злочин; наявністю даних про вчинення злочину групою осіб) (с. 93-104).

Зважаючи на виняткове значення спеціальних знань під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, автор у межах окремого підрозділу визначає та аналізує форми їх використання: проведення експертиз, отримання консультацій та роз'яснень щодо технічних питань і специфіки функціонування об'єктів електроенергетики, залучення спеціаліста до проведення огляду місця події та інших слідчих дій, отримання допомоги для формулювання коректних запитань під час підготовки до допитів та призначення судових експертиз, проведення допиту

спеціаліста як свідка (с. 106-126). Цілком справедливо визначаючи найбільш затребуваними знання, якими володіють працівники галузі електроенергетики та електробезпеки, автор, на основі аналізу функціональних обов'язків таких працівників встановлює напрями їх залучення до процесу розслідування (111-113).

У третьому розділі «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» (складається з трьох підрозділів) автором розглянуті питання організації і тактики проведення огляду місця події, допиту, слідчого експерименту та обшуку з метою отримання і перевірки доказової інформації.

Здобувач акцентує на необхідності ретельної підготовки до проведення огляду місця події та розкриває її етапи (с. 132-134), а також встановлює обставини, що визначають специфіку проведення даної слідчої дії у таких провадженнях: специфічні об'єкти огляду (конструктивні елементи та обладнання об'єктів електроенергетики); обов'язкова участь у проведенні огляду представників енергопідприємства, на балансі якого перебуває пошкоджений об'єкт електроенергетики; виключна значущість матеріальних носіїв інформації через часте вчинення таких злочинів в умовах повної неочевидності, що обґрунтовує обов'язкове залучення до огляду місця події інспектора-криміналіста для найбільш кваліфікованого виявлення та фіксації слідів злочину (с. 143, 144). Автором обґрунтовується, що добір системи тактичних прийомів проведення огляду місця події при розслідуванні порушень означеної категорії визначається характером локалізації об'єкта електроенергетики та слідової картини злочину (с. 140-142).

Автор аргументовано наполягає на ретельній підготовці до проведення допитів у таких провадженнях, яка полягає у вивченні додаткової спеціальної літератури, а також нормативно-правових, відомчих джерел і документації; визначенні кола осіб, які володіють необхідною інформацією, та правильної послідовності проведення їх допитів; вивченні функціональних обов'язків та інших характеристик допитуваних; отриманні консультацій відповідних

спеціалістів; доборі тактичних прийомів залежно від процесуального статусу допитуваної особи та наявності конфліктної ситуації (с. 147-149). Крім того, здобувач встановлює коло осіб, які можуть виступати в якості свідків та визначає, яку криміналістично значущу інформацію можна отримати від них отримати (с. 149-154).

Констатуючи, що іншими найбільш типовими слідчими (розшуковими) діями початкового етапу розслідування злочинів, що вивчаються, є обшук та слідчий експеримент, дисертант зауважує, що значення даних слідчих дій для встановлення істини під час розслідування таких злочинів є недооціненим і їхній потенціал повною мірою не використовується для формування доказової бази у таких провадженнях. У роботі автор демонструє можливості слідчого експерименту для отримання та закріплення фактичних даних про обставини вчинення злочину, які не було встановлено під час проведення інших слідчих дій; перевірки достовірності показань свідків злочину, а також можливості існування фактів та явищ, які мають значення для розслідування; спростування неправдивої інформації, яку надає підозрюваний з метою приховання певних обставин злочину (с. 167-169).

На основі вивчення практики розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, автором встановлені найбільш типові напрямки обшуку та об'єкти пошуку у таких провадженнях (с. 176, 177).

У висновках дисертації на основі дослідження комплексу питань, що виникають у діяльності слідчих підрозділів, сформульовано наукові положення, що в сукупності розв'язують важливе наукове завдання методико-криміналістичного забезпечення розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

Автореферат дисертації цілком відображає зміст основних положень дисертаційного дослідження. Загалом, здобувачем були повністю дотримані вимоги, що ставляться до даного виду наукових робіт.

Разом із цим, ознайомлення із текстом дисертаційного дослідження В. М. Шурашкевича, дозволяє висловити наступні критичні зауваження:

1. На наш погляд, у роботі недостатньо приділено уваги висвітленню міжнародного досвіду розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Вбачається, що вивчення цього питання значно збагатило б дисертаційне дослідження і дозволило б сформулювати необхідні та доцільні пропозиції спираючись не лише на національні (вітчизняні) джерела, але й враховуючи позитивний досвід розслідування подібних злочинів за кордоном. Можливо, частина питань, яка піднімається дисертантом, вже знаходить ефективне вирішення саме в практиці слідчих органів зарубіжних країн.

2. На нашу думку, деякі підрозділи дисертаційного дослідження (особливо I Розділу) дещо переобтяжені репрезентацією значної кількості наукових дискусій вчених із загальнотеоретичних питань криміналістики, що не стосуються напряду визначеного автором предмету дослідження та не мають практичного значення для удосконалення процесу розслідування означених злочинів.

3. Розглядаючи структурні елементи криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики автор не виокремлює в якості самостійного такий елемент як «слідова картина злочину», розглядаючи її у контексті вивчення способів учинення (с. 41). Втім, зважаючи на виняткове доказове значення матеріальних слідів під час встановлення істини у таких провадженнях, видається доцільним здійснити аналіз слідової картини в якості окремого елемента криміналістичної характеристики.

4. Автор цілком слушно приділив суттєву увагу особливостям призначення, проведення та можливостям судових експертиз, що проводяться під час розслідування умисних порушень об'єктів електроенергетики (с. 113–125 дисертації; с. 11 автореферату).

Проте якісному збагаченню роботи сприяло би більш докладне висвітлення автором систематизованого переліку елементів підготовки та призначення слідчим судових експертиз за конкретних умов та обставин запропонованих ним типових слідчих ситуацій. Варто також було б виокремити проблемні питання залучення експертів з різних відомств, проаналізувати їх та визначити шляхи їх вирішення у ході досудового розслідування.

Проте вищенаведені зауваження можуть бути пояснені під час захисту, до певної міри носять характер побажань й суттєво не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

ВИСНОВОК:

Дисертація Шурашкевича Василя Миколайовича на тему: «Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики» є завершеним самостійним дослідженням, виконана здобувачем особисто на належному науковому рівні, розв'язує важливе наукове завдання та відповідає вимогам п.п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Київського національного
торговельно-економічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент



В.С. Давиденко
В.С. Давиденко
засвідчую
Початковий відділ кадрів В. ШЕВЧЕНКО